एपीजे समन्वित पूर्व बोर्ड परीक्षा-2019

विषय – संस्कृत

समयम्- 3 घंटा **कक्षा – दशमः** **पूर्णांक-80**

निर्देश :-

(1) प्रश्न पत्र के चार खण्ड है –

खण्ड (क) अपठित-अवबोधनम्	10 अंकाः
खण्ड (ख) रचनात्मक – कार्यम्	15 अंकाः
खण्ड (ग) अनुप्रयुक्त – व्याकरणम्	25 अंकाः
खण्ड (घ) पठित – अवबोधनम	30 अंकाः

(2) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर देना अनिवार्य है।

(3) सभी प्रश्नों का उत्तर क्रम से लिखें।

(4) सभी प्रश्नों का उत्तर निर्देशानसार लिखें।

(प्रत्येक प्रश्न का उत्तर पूर्ण वाक्य में देना अनिवार्य है।)

अपठित-अवबोधनम्

प्रश्न 1. अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत-

धर्मपुरग्रामे एकः वृद्धः कृषकः अवसत्। तस्य चत्वारः पुत्राः आसन्। ते अतीव अलसाः आसन्। एकदा स वृद्धः कृषकः तीव्रज्वरेण मरणासन्नोऽभवत्। तदा सः स्वपुत्राान् अकथयत् मम क्षेत्रे सुगुप्तं धनं वर्तते। मम मरणानन्तरं क्षेत्रं खनित्वा गुप्तं धनं प्राप्नुयुः। निजपितुः मृत्योः पश्चात् ते सर्वे मिलित्वा क्षेत्रम् अकर्षन् परं गुप्तं धनं न लब्धम्। निजमातुः प्रेरणया ते क्षेत्रे बीजानि अवपन्। परिणामस्वरूपेण प्रभूतं धान्यम् अभवत्। उचितमेव उक्तं यत् परिश्रमेण सिद्धिः भवति।

(क) एकपदेन उत्तरत- (2)

1. कृषकः कति पुत्राः आसन् ?
2. पुत्रा मिलित्वा किम अकर्षन?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (4)

1. वृद्धः कृषकः निजपुत्रान् किम् अकथयत् ?
2. परिश्रमेण का भवति ?

(ग) भाषिककार्यम्- (3)

1 'प्राप्तम्' इति पदस्य पर्यायपदं चित्वा लिखत ।

(क)लब्धम् (ख) वर्तते (ग) अकर्षन् (घ) प्राप्नुयात्

2.'धान्यम्' इति पदस्य किं विशेषणपदम् ?

(क)परिणामस्वरूपेण (ख)प्रभूतम् (ग)बीजानि (घ) क्षेत्रे

3. 'ते अतीव अलसाः आसन्' अत्र 'ते' पदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

(क)ग्रामाय (ख)कृषकेभ्यः (ग)पुत्रेभ्यः (घ) धनेभ्यः

(घ) अस्य गद्यांशस्य कृते समुचितं शीर्षकं लिखत। (1)

रचनात्मकम् कार्यम्

प्रश्न 2. पत्रलेखनम्–पितरं प्रति लिखितम् अधः पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तशब्दैः पूरयित्वा पुनः लिखत । (5)

ब्रह्मपुत्र छात्रावासः
(1)............
दिनांकः ....

पूज्ये (2)...............
सादरं प्रणामाः।

अत्र कुशलं तत्रास्तु। इदं विज्ञाय भवान् अतिप्रसन्नः भविष्यति यद् गतदिवसे अंतर्विद्यालयीभाषणप्रतिस्पर्धायां मया (3)............ स्थानं लब्धम्। क्रीडादिवसे (4)............ अहमेव प्रथमः आसन्। अस्मिन् वर्षे वार्षिकोत्सवे अहं नाट्याभिनयं (5)...............। अयं वार्षिकोत्सवः आगामि शुक्र वासरे (6)...............। विद्यालयस्य पक्षतः ह्य एव (7)............... प्रेषितम्। अहमपि (8)............ सूचयामि यद् भवान् मात्रा सह अवश्यम् आगच्छतु। मम (9)............ भविष्यति। मातृचरणयोः मम प्रणामाः।

भवतः पुत्रः
(10)............।

निमन्त्रणपत्रम्, धावनप्रतियोगिता, नीरजः, उत्साहवर्णनम्, भवन्तम्, नवदिल्लीतः, प्रथमम्, करिष्यामि, पितृमहोदयाः, आयोजयिष्यते।

प्रश्न 3. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषा सहायता संस्कृते पञ्च वाक्यानि रचयत । (5)

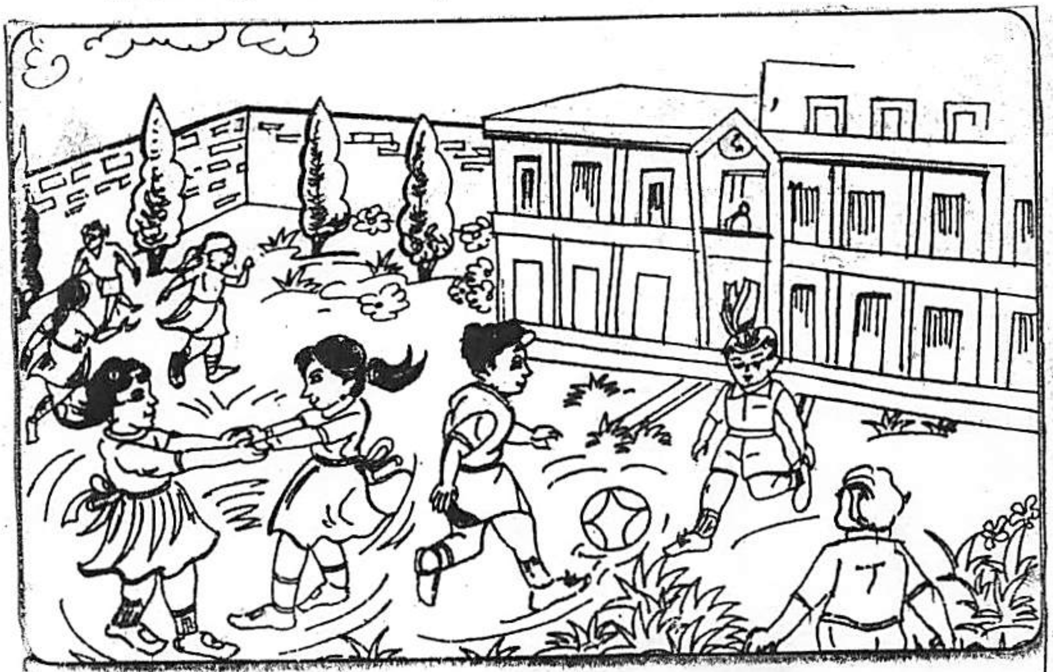

विद्यालयः, [illegible], भवनम्, [illegible], क्रीडा, आनन्दः, [illegible]
[illegible]

प्रश्न 4 – अनुवादं कुर्वन्तु – (5)

(1) हाथी चलता है।

(2)सूर्य किस दिशा में है ?

(3) यह राजा का घोडा है ।

(4) आप किस कक्षा में पढते हो ?

(5) वे दो लडके किताब पढते है।

अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

प्रश्न 5 अधोलिखितवाक्येषु रेखाकिंतपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरूत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (4)

1.अकारणद्वेषि मनस्तु यस्य वै।

2.स एव वह्निर्दहते शरीरम्।

3. मूर्खाश्च मूर्खेः सुधियः सुधीभिः।

4.उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये तथा।

5.विचित्रे खलु संसारे नास्ति किञ्चिन्निरर्थकम् ।

प्रश्न 6 अधोलिखितेषु पदानां समासं विग्रहं वा चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (4)

1. वने पशवः पक्षिणः च निवसन्ति।

(क) पशुपक्षी (ख)पशवः पक्षिणः

(ग) पशुपक्षिणः (घ)पक्षिपशुः

2. पिककाकौ उड्डीयेते।

(क) पीकाःच काकाः च (ख) पीकःच काकः च (ग) पीकौच काकौ च (घ) पीकान् च काकान् च

3. पीताम्बरः हरिः क्षीरसागरे शेते ।

(क)पीतं अम्बरं यस्य सः (ख) पीतं अम्बरा यस्या सा (ग) पीतानि अम्बराणि यस्याः सा (घ) पीतं अम्बरं यस्मिन् सः

4. वृक्षे सः वानरः उपनीडं गच्छति।

(क) नीडे नीडे (ख) नीडम् नीडम् (ग) नीडस्य समीपम् (ग) नीडाय समीपम्

5. एषा पञ्चवटी अस्ति।

(क) पञ्चानां वटानां समाहारः (ख) पञ्चवटानां समाहारः (ग) पञ्चवटीसमाहारः (घ) पञ्चवटसमाहारः

प्रश्न 7 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति प्रत्ययौ पृथक् कुर्वन्तु । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (4)

1. एषा कथा पुराण + ठक् अस्ति ।

(क) पौराणिकः (ख) पुराणिकः (ग) पुराणकः (घ) पुराणिकः

2. शिक्षायाः नरः गुणवान् भवति ।

(क)गुण + मत् (ख)गुण + मतुप् (ग)गुण + वत् (घ)गुण + वत्त

3. कियती प्राचीना इयं सृष्टिः ।

(क) प्राचीना + टाप् (ख) प्राचीन + टाप् (ग) प्राचीन + तल् (घ) प्राचीन + आः

4.मयुरस्य सुन्दरता जगत्प्रसिद्धम्।

(क)सुन्दर+ तल् (ख) सुन्दर + टाप् (ग) सुन्दर + त्व (घ) सुन्द + तल्

5. बलवत् + ङीप् हि आशा ।

(क) बलवति (ख) बलवती (ग) बलवन्ती (घ) बलवान्

प्रश्न 8 – वाच्य परिवर्तनं कुर्वन्तु – (3)

(1) प्रतीक्षा– समीक्षे त्वया कुतः .... ?

(2) समीक्षा-प्रतीक्षे अधुना अहं विद्यालयात् .... ?

(3) प्रतीक्षे-समीक्षे गृहं गत्वा त्वम् किम् करोषि ? समीक्षा प्रतीक्षे गृहं गत्वा .... गृहकार्यम् क्रियते ।

(मञ्जूषा – आगम्यते, आगच्छामि, मया)

प्रश्न 9. अधोलिखितवाक्येषु अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (4)

1. अम्बा (7.00).................. वादने उत्तिष्ठति।

2. (7.30).................. वादने भोजनं पचति।

3. (8.15).................. वादने वयं भोजनं कुर्मः।

4. सा (9.45).................. वादने अस्मान् कथां श्रावयति।

5. कालका मेल रात्रौ (10.15).................. वादने प्रस्थानम् करोति।

प्रश्न 10. उचितम् अव्ययपदं चित्वा वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत – (केवलं प्रश्नषट्कम्) (3)

1. ....रविवासरः आसीत्।

(क)श्वः (ख)ह्यः (ग)अद्य (घ)नूनम्

2. .... मंगलवासरः भविष्यति।

(क)ह्यः (ख)अद्य (ग)अधुना (घ)श्वः

3. .... अहं बहिः गच्छामि।

(क)यदा (ख)ह्यः (ग)सदा (घ)सर्वथा

4. दग्धाः अश्वाः .... अधावन्।

(क)सर्वत्र (ख)बहिः (ग)इतस्ततः (घ)अपि

5. आकाशे .... मेघाः सन्ति ।

(क)उच्चैः (ख)शनैः (ग)इतस्ततः (घ)अपि

6. समुद्रेषु वृष्टिः ....भवति।

(क)एव (ख)वृथा (ग)सदा (घ)सहसा

7. अहम् .... त्वया सह गच्छामि ।

(क) इव (ख)उच्चैः (ग)अपि (घ)एव

प्रश्न 11 – अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदम् अशुद्धम् अस्ति। शुद्धं पदं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत– (केवलं प्रश्नत्रयम्) (3)

(1)अहम् <u>पठामः</u>। (पठावः/पठामि/पठिष्यतः)

(2)<u>त्वं</u> कुत्र गमिष्यति। (मम/अहं/सा)

(3)रमा <u>श्वः</u> विद्यालयं गच्छति। (अद्य/परश्वः/इदानीम्)

(4)अहम् त्वया सह <u>चलामः</u>। (चलामि/चलावः/चलथः)

पठित अवबोधनम्

प्रश्न 12. अधोलिखितं पठित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत-

अग्रिमे दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान्। न्यायधीशो बंकिमचन्द्र ः उभाभ्यां पृथक् पृथक् विवरणं श्रुतवान्। सर्व वृत्तमवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षिणं च दोषभाजनम्। किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत्। ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान्। अन्येद्युः तो न्यायालये स्व-स्व-पक्षं पुनःस्थापितवन्तौ। तदैव कश्चिद् तत्रत्यः कर्मचारी समागत्यन्यवेदयत् यत् इतः कोशद्वयान्तराले कश्चिज्जनः केनापि हतः। तस्य मृतशरीरं राजमार्ग निकषा वर्तते। आदिस्यतां किं करणीयमिति। न्यायाधीशः आरक्षिणम् अभियुक्तं च तं शवं न्यायालये आनेतुमादिष्टवान् ।

(क) एकपदेन उत्तरत - (1)

1. न्यायधीशः कस्य अभावात् निर्णेतुं नाशक्नोत् ?

2. कः चौर्याभियोगे निर्धनं न्यायालयं नीतवान् ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (2)

1. कस्विद् तत्रत्यः कर्मचारी समागत्य किं न्यवेदयत् ?

(ग) निर्देशानुशारम् उत्तरत - (2)

1. 'समीपे' इत्यस्मिन्नर्थे कः शब्दः अत्र प्रयुक्तः ?

(क)तत्रत्यः (ख)निकषा (ग)इतः (घ)अन्येद्युः

2. 'तस्य मृतशरीरं राजमार्ग निकषा वर्तते' इति क्रि यापदस्य कर्तृपदं किमत्र अस्ति ?

(क)तस्य (ख)मृतशरीरं (ग)राजमार्ग (घ)निकषा

प्रश्न 13. अधोलिखितं श्लोकांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत-

उदीरितोऽर्थः पशुनापि गृह्यते
हयाश्च नागाश्च वहन्ति बोधिताः।
अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः
परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः।

(क) एकपदेन उत्तरत - (1)

1. पशूना अपि कीदृशः अर्थः गृह्यते ?

2. काः परेङ्गितज्ञानफलाः भवन्ति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (2)

1. हयाः नागाः च कथं भारं वहन्ति ?

(ग) भाषिककार्यम् - (2)

1. 'बुद्धयः परेङ्गितज्ञानफलाः हि भवन्ति' इत्यस्मिन् वाक्ये कर्तपदम् किमस्ति ?

(क)बुद्धयः (ख) परेङ्गितज्ञानफला (ग)हि (घ)भवन्ति

2. 'मूर्ख' इत्यस्य विलोमपदं किम् अस्ति ?

(क) उदीरितः (ख)नागः (ग)पण्डितः (घ)अर्थ

श्न 14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत-

लवः - तस्याः द्वे नामनी।

विदूषकः - कथमिव ?

लवः - तपोवनवासिनो देवीति नाम्नाह्वयन्ति, भगवान् वाल्मीकिर्वधूरिति।

रामः - अपि च इतस्तावद् वयस्य !

मुहूर्तमात्रम्।

विदूषकः - (उपसृत्य) आज्ञापयतु भवान्।

रामः - अपि कुमारयोरनयोरस्माकं च सर्वथा समरूपः कुटुम्बवृत्तान्तः ?

(नेपथ्ये)

इयती वेला सञ्जाता रामायणगानस्य नियोगः किमर्थं न विधीयते ?

उभौ - राजन् ! उपाध्यायदूतोऽस्मान् त्वरयति।

रामः - मयापि सम्माननीय एव मुनिनियोगः। तथाहि -

(क) एकपदेन उत्तरत - (1)

1. तपोवनवासिनो किं नाम्ना आह्वयन्ति ?

2. वधूः इति नाम्ना कः आह्वयन्ति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (2)

1. कुशलवयोः कुटुम्बविषये रामस्य मनसि का जिज्ञासा उदेति ?

(ग) भाषिककार्यम् - (2)

1. 'तपोवनवासिनो देवीति नाम्ना आह्वयन्ति' इत्यस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किमस्ति ?

(क)तपोवनवासिनो (ख)देवीति (ग) नाम्ना (घ)आह्वयन्ति

2. 'तपोवनवासिनो देवीति नाम्ना आह्वयन्ति' अत्र कियापदं किमस्ति ?

(क)तपोवनवासिनो (ख)देवीति (ग) नाम्ना (घ)आह्वयन्ति

प्रश्न 15. अधोलिखितेषु वाक्येषु स्थुलपादानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (4)

1. आत्महितैषिभिः सर्वदा व्यायामः कर्तव्यः।

2. व्यायामं कुर्वतः विरूद्धं भोजनम् अपि परिपच्यते।

3. सुरभेः नेत्राभ्याम् अश्रूणि आविरासन्।

4. पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि।

5. इन्द्रेण पृष्टा सुरभिः प्रत्यवोचत्।

प्रश्न 16. निम्नलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा लिखत- (4)

1 शरीरोपचयः कान्तिर्गात्राणां सुविभक्तता।
दीप्ताग्नित्वमनालस्यं स्थिरत्वं लाघवं मृजा।।

अन्वयः - (1)............. कान्तिः, गात्राणां (2)............., दीप्ताग्नित्वम्, (3)............. स्थिरत्वं, लाघवं, (4)............. (व्यायामेन भवन्ति) ।

मञ्जूषा - अनालस्यं, मृजा, सुविभक्तता, शरीरोपचयः

2 आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः ।

तस्माद् रक्षेत् सदाचारं प्राणेभ्योऽपि विशेषतः।।

अन्वयः - आचारः प्रथमो (1)............. इति एतद् (2)............. वचः। तस्माद् (3)............. अपि (4)............. विशेषतः रक्षेत् ।

मञ्जूषा - धर्मः , प्राणेभ्यः , सदाचारं , विदुषां

प्रश्न 17. घटनाक्रमानुसारं वाक्यानि पुनः लिखत - (4)

(1)अहं शुण्डेन कमपि पोथयित्वा मारयितुं समर्थः।

(2)मम सत्यप्रियता सर्वेषां कृते उदाहरणस्वरूपा।

(3)मम पिच्छानामपूर्वं सौन्दर्यम्।

(4)अहं पराक्रमिणं भयंकरं वापि जन्तुं पराजेतुं समर्थः।

(5)अहं वनराजः कथं सर्वे मिलित्वा मां तुदन्ति ?

(6)अहम् अगाधजलसञ्चारी अपि गर्वं न करोमि ?

(7)अहं सर्वेषां प्राणिनां जननी अस्मि।

(8)एषः तु करालवक्त्रः दिवान्धः चास्ति।

प्रश्न 18. अधोलिखितानां शब्दानां पर्यायपदैः सह मेलनं कुर्वन्तु - (केवलं प्रश्नत्रयम्) (3)

(1)परिक्रामतः	नगरवासिनाम्
(2)प्रच्छादनम्	स्वगतम्
(3)पौराणम्	आच्छादनम्
(4)आत्मगतम्	परिभ्रमणं कुर्वतः